



۱۱۱۹۲



دانشگاه بلوچستان  
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در (رشته ی تاریخ گرایش ایران دوره ی اسلامی)

عنوان:

بررسی نقش ایل کلهر در تحولات سیاسی غرب ایران  
(از اوایل دوره قاجار تا پایان حکومت رضا شاه)

استاد راهنما:

دکتر عباس سرافرازی

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا فراهانی

تحقیق و نگارش:

شهسوار حیدری

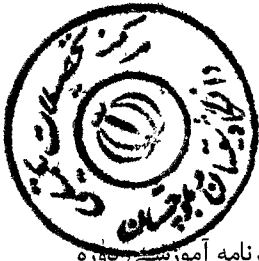
۱۳۸۸/۷/۱۶

کتابخانه مرکزی  
تسمیه بارک

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

شهریور ۱۳۸۸

۱۲۱۸۹۴



## بسمه تعالیٰ

این پایان نامه با عنوان بررسی تحولات سیاسی ایل کلهر ( از اوایل قاجار تا پایان دوره رضا شاه ) از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد رشته تاریخ ایران دوره اسلامی توسط دانشجو شهسوار حیدری تحت راهنمایی استاد پایان نامه دکتر عباس سرافرازی تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

شهسوار حیدری

این پایان نامه ۴ واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۸۸/۶/۲۷ توسط هیئت داوران بررسی و درجه بسیار خوب به آن تعلق گرفت.

تاریخ

امضاء

نام و نام خانوادگی

		دکتر عباس سرافرازی	استاد راهنما:
		دکتر محمد رضا فراهانی	استاد مشاور:
		دکتر علی ناظمیان فر	داور ۱:
		دکتر مسعود مرادی	داور ۲:
۱۸/۶/۲۶		دکتر محمد علی زهرازاده	نماینده تحصیلات تکمیلی:



دانشگاه سیستان و بلوچستان

### تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب شهسوار حیدری تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: شهسوار حیدری

امضاء

**تقدیم به:**

**تمام کسانی که در عرصه علم تاریخ در هر شرایطی و  
در هر سرزمینی فعالیت می کنند.**

**تقدیم به:**

**تمام کسانی که علاقمند به آب و خاک و سرزمین میهن  
عزیزمان ایران هستند.**

**تقدیم به:**

**تمام کسانی که در تدوین این مجموعه مرا یاری نمودند  
خصوصاً خانواده ام که زحمات زیادی کشیدند.**

## تقدیر و تشکر:

قبل از هر چیز، بر خود لازم می دانم مراتب شکرگزاری خود را از درگاه خداوند متعال به جای آورم که این حقیر را یاری نمود و شرایطی را مهیا ساخت تا این مجموعه را به پایان برسانم.

این پژوهش ناچیز فراهم نشد مگر به واسطه ی همراهی و همدلی جمع زیادی از عزیزانی که پیوسته این جانب را مورد محبت و یاری خود قرار دادند، لذا بدین وسیله مراتب قدردانی و سپاسگزاری خود را از همه این عزیزان بیان می کنم. ابتدا مراتب تقدیر و تشکر و سپاسگزاری و قدردانی خود را از استاد راهنمای خوبم جناب آقای دکتر عباس سرافرازی ابراز می نمایم که صبورانه چندین بار بخشها و فصول متعدد این پژوهش را مطالعه نمود و مرا تا پایان کار راهنمایی کرد و همین طور از زحمات استاد مشاور ارجمند جناب آقای دکتر محمدرضا فراهانی که نیز همیشه با مشاوره و همکاریهای صمیمانه خویش مرا یاری داده اند کمال تشکر و قدردانی را دارم. از زحمات دیگر استادان گروه تاریخ دانشگاه زاهدان بویژه جناب آقای دکتر مسعود مرادی و خصوصاً از صمیمیت و همکاری بی شائبه ی جناب آقای دکتر عباسعلی آذر نیوشه که همواره یاری رسان کلیه دانشجویان بوده و هستند تشکر و قدردانی می نمایم. از همکاری صمیمانه پرسنل و کارکنان کتابخانه مرکزی دانشگاه رازی کرمانشاه و از پرسنل کتابخانه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه رازی کرمانشاه بی نهایت تشکر می کنم.

برخود لازم می دانم از زحمات جناب آقای قباد خان قبادیان فرزند برومند مرحوم عباس خان امیر مخصوص کلهر که با در اختیار نهادن اطلاعات و اسناد و عکس به بنده یاری رساندند تشکر و تقدیر نمایم. از برادران و فامیل‌های عزیز جناب آقایان صید محمد شیرزادی، مسلم حیدری، علی اکبر اکبری، حمزه اکبری، کامبیز حیدری، ارکان قنبری، عزالدین حیدری و همکاران فرهنگی آقایان فرهاد پروانه و رضا صفری که همکاری لازم با بنده داشته اند کمال تشکر را دارم. در پایان از خانواده خودم و زحمات تمامی دوستان در اداره آموزش و پرورش منطقه گواور و دبیرستان امام صادق و سایر دبیرستانهای تابعه بخش گواور کمال تشکر و قدردانی می نمایم.

## چکیده

استان کرمانشاه در غرب ایران یکی از استانهای بزرگ کشور مرکز اصلی یکی از بزرگترین ایلات ایران به نام ایل کلهر می باشد، تا قبل از حکومت قاجارها، مرکز اصلی فعالیت های سیاسی ایل کلهر منطقه «ایوان» بود کمی پس از شروع حکومت قاجارها در ایران، ایل کلهر تحت ایلخانی داودخان سهام الممالک مرکز قدرت سیاسی خود را از منطقه «ایوان» به شهرامله (گیلانغرب) انتقال داد. داودخان در سایه درایت خود و شایستگی سواران مسلح ای که داشت، ایل کلهر را به اوج اقتدار رسانید، بگونه ای که در ایام مشروطه و حوادث پس از آن، کلهرها به رهبری داودخان از عناصر اصلی شورش های مکرر سالارالدوله بوده و شهر «گیلانغرب» نقش مرکزیت و نقش کلیدی را در این شورشها بر عهده داشت. البته داودخان کلهر در مقطعی از تاریخ ایلخانی خود بر علیه سالارالدوله و شورش وی در سال ۱۳۲۵ هـ ق بود، اما بنا به عللی خاص در شورش های بعدی در سنوات ۱۳۲۹ و ۱۳۳۰ هـ ق به شاهزاده سالارالدوله پیوست، که در نهایت خود و فرزندش علی اکبر خان سردار ظفر [سردار جنگ] در شورش ۱۳۳۰ هـ ق در نزدیکیهای صحنه در جنگ با قوای دولتی و مشروطه خواهان کشته شدند.

بعد از مرگ داود خان هر چند کلهرها دچار اختلافات درون ایلی شدند، اما قدرت ایلی خود را در منطقه همچنان حفظ نمودند. در دوران حاکمیت سلیمان خان جانشین داودخان در سال ۱۳۳۰ هـ ق بین او و برادر زاده اش عباس خان امیر مخصوص تضاد و اختلاف افتاد، مسئله مهم در آن زمان حکمرانی ایل کلهر بود، که این موضوع همراه با عللی دیگر دامنه اختلافات درون ایلی را گسترش داد، عاقبت بعد از جنگ داخلی که با مداخلات دیگر ایلاتی همچون سنجایی و گوران و ... بین طرفین روی داد عمو و برادرزاده قلمرو ایل کلهر را با عنوان دو منطقه «گرمسیرات» و «سردسیرات» بین خود تقسیم کردند. در چنین شرایطی بود که تحولات سیاسی ایل کلهر وارد مرحله ی تازه ای از تاریخ سیاسی خود شد، شروع جنگ جهانی اول و گسترش آن در غرب ایران بار دیگر این شرایط را برای ایل کلهر فراهم نمود تا در منطقه غرب ایران عرض اندام نماید، کلهرها این بار نه تنها قدرت خود را در منطقه، بلکه در دنباله دول خارجی بزرگ مانند روسیه و انگلستان نشان دادند و در کنار دیگر ایلات منطقه مانند سنجایی و گوران و قلخانی و ... سیاست همسویی با دولت موقت ملی ایران در کرمانشاه به رهبری نظام السلطنه مافی را در پیش گرفته و رویکرد جنگ با متجاوزان روسیه و انگلیس در دستور کار خود قرار دادند.

در هنگام کودتای ۱۲۹۹ هـ ش و به قدرت رسیدن رضا شاه در ایران به علت اقدامات اولیه سردار سپه و مداخلات استعمار انگلستان، دامنه اختلافات درون ایلی در میان ایل کلهر شدت یافت و پی آمد فوری آن ترور سلیمان خان امیر اعظم کلهر بود. دوران حکمرانی بلامنازع عباس خان امیر مخصوص بر ایل کلهر کوتاه بود، زیرا وی همراه تنی چند از بزرگان ایل کلهر توسط رضاشاه دستگیر و به مدت بیش از یک دهه در زندان قصر قجر تهران گرفتار شدند، بعد از دستگیری سران کلهر قیادت و رهبری ایل کلهر از جانب رضاشاه به علی آقاخان اعظمی واگذار گردید، اعظمی کمی پس از شهریور ۱۳۲۰ هـ ش، ترور گردید و کشته شد.

واژگان کلیدی: ایران - کرمانشاه - گیلانغرب - ایل کلهر.

## بسمه تعالی

### فهرست مطالب و موضوعات

عنوان..... صفحه

مقدمه..... ۱

نظری به منابع و مأخذ..... ۹

#### بخش اول: کلیات

فصل اول: کلیاتی در مورد کردها و استان کرمانشاه و شهرستان گیلانغرب..... ۱۶

- کرد و منشاء نژادی و پیشینه تاریخی آن..... ۱۷

- نگاهی به وضعیت عمومی کرمانشاه..... ۲۴

- اشاره ای برپیشینه تاریخی و وجه تسمیه شهر گیلانغرب..... ۲۹

فصل دوم: کلیاتی در مورد ایل کلهر..... ۳۲

- قوم شناسی و پیشینه تاریخی ایل کلهر..... ۳۳

- وجه تسمیه و علت نامگذاری..... ۳۷

- قلمرو و مهمترین طوایف و تیره های، ایل کلهر..... ۳۹

فصل سوم: کلیاتی در مورد تاریخچه ایل کلهر در دوره، صفویه، افشاریه، زندیه..... ۴۲

- تاریخچه ایل کلهر در دوره صفویه..... ۴۳



- تحولات سیاسی کلهر در دوره افشاریه ..... ۴۷
- تحولات سیاسی ایل کلهر در دوره کریم خان زند ..... ۵۱

## بخش دوم: تاریخچه تحولات ایل کلهر از اوایل قاجار تا پایان ایلخانی داود خان (۱۳۳۰

هـق)

- فصل اول: تحولات سیاسی ایل کلهر از اوایل قاجار تا ایلخانی داود خان (۱۲۹۶ ق تا ۱۳۲۰ هـق).... ۵۵
- تحولات سیاسی ایل کلهر در اوایل دوره قاجار ..... ۵۶
- آغاز کدخدایی داودخان در میان طایفه خالدی از ایل کلهر ..... ۶۲
- اقدامات سیاسی و نظامی داودخان در دوره ریاست بر طایفه خالدی ..... ۶۵
- فصل دوم: تحولات سیاسی ایل کلهر در دوره ایلخانی داودخان سهام الممالک (۱۳۲۰ هـق تا ۱۳۳۰ هـق).... ۷۰
- داودخان، ایلخان کلهر ۱۳۲۰ هـق ..... ۷۱
- نقش ایل کلهر در سرکوب شورش سالارالدوله در سال ۱۳۲۵ هـق ..... ۷۶
- تحولات ایل کلهر بعد از سرکوب سالارالدوله (جنگ کرمانشاه با اعظم الدوله در سال ۱۳۲۶ هـق)..... ۸۲
- جنگ داودخان با ایل سنجایی در ماهیدشت ..... ۸۵
- حکمرانی نظام السلطنه مافی بر کرمانشاه و جنگ با ایل کلهر ..... ۸۷
- جنگ مجدد، داودخان با ایل سنجایی (جنگ قلعه ها) ..... ۹۲
- فصل سوم: شورش سالارالدوله در سنوات ۱۳۲۹ و ۱۳۳۰ هـق و نقش ایل کلهر در این شورشها ..... ۹۶
- آغاز شورش ۱۳۲۹ هـق و علل گرایش داودخان به سالارالدوله ..... ۹۷
- جنگهای، ملایر، نوبران، باغشاه و نقش ایل کلهر در این جنگها در سال ۱۳۲۹ هـق ..... ۱۰۴

- شورش سالارالدوله در ۱۳۳۰ هـ.ق، و نقش ایل کلهر در جنگ «قره سو»..... ۱۱۴

- جنگهای، شورجه اول و دوم و جنگ صحنه و کشته شدن سران کلهر (۱۳۳۰ هـ.ق)..... ۱۲۰

## بخش سوم: بررسی تاریخچه تحولات سیاسی ایل کلهر از ایلخانی، سلیمان خان امیر

### اعظم تا کودتای ۱۲۹۹ هـ.ش (کودتای سیاه)

فصل اول: به قدرت رسیدن سلیمان خان امیر اعظم کلهر، در سال ۱۳۳۰ هـ.ق..... ۱۲۶

- نگاهی به موقعیت سیاسی ایل کلهر بعد از مرگ داود خان سهام الممالک..... ۱۲۷

- چگونگی به قدرت رسیدن سلیمان خان امیر اعظم کلهر..... ۱۳۱

- اقدامات اولیه سلیمان خان و موقعیت سیاسی ایل کلهر در آن ایام..... ۱۳۴

فصل دوم: تحولات سیاسی ایل کلهر قبل از شروع جنگ جهانی اول (۱۹۱۴م/۱۳۳۳ق)..... ۱۳۸

- جنگ ایل کلهر و ایل سنجایی در دوره سلیمان خان (نقش عباس خان در جنگ)..... ۱۳۹

- برخورد امیر مفخم بختیاری حکمران کرمانشاه با ایل کلهر (جنگ سرپل ذهاب)..... ۱۴۶

- آغاز روابط و مراودات ایل کلهر با دولت عثمانی..... ۱۵۱

فصل سوم: مهمترین تحولات سیاسی ایل کلهر در جریان جنگ جهانی اول..... ۱۵۴

- گسترش جنگ جهانی اول در غرب ایران و علل گرایش کلهرها به دولت عثمانی (جنگ کردند)..... ۱۵۵

- اتحاد، ایل کلهر با دولت آلمان در جنگ با روسها (اتحادیه عشایری و جنگ کنگاور)..... ۱۶۳

- توافق مجدد دولت آلمان با ایل کلهر برای جنگ با روسیه (جنگ هارون آباد)..... ۱۶۹

- تحت فشار قرار گرفتن روسها و صلح با ایلات و عشایر منطقه کرمانشاه و نقش ایل کلهر در این پیمان

نامه صلح..... ۱۷۴

- سومین جنگ بین کلهرها و ایل سنجایی در دوره سلیمان خان (جنگ زمکان ۱۳۳۶ هـ.ق)..... ۱۷۹

**بخش چهارم: تاریخچه تحولات سیاسی ایل کلهر از کودتای ۱۲۹۹ ش (کودتای سیاه) تا سقوط رضا شاه شهریور ۱۳۲۰ هـ.ش**

فصل اول: کودتای ۱۲۹۹ ش و به قدرت رسیدن رضاخان و موقعیت ایل کلهر در آن شرایط..... ۱۸۲

- آغاز اختلافات مجدد در میان ایل کلهر و جنگ داخلی (دستگیری سلیمان خان و عباس خان توسط

حکومت کودتا)..... ۱۸۳

- تحولات سیاسی ایل کلهر در جریان کودتای سیاه ۱۲۹۹ ش و کمی بعد از آن..... ۱۸۷

- کشته شدن سلیمان خان امیر اعظم کلهر و نقش رضاخان در آن (۱۳۰۱ هـ.ش)..... ۱۹۲

فصل دوم: تحولات سیاسی و تاریخی ایل کلهر در دوره پهلوی اول تا دستگیری عباس خان (۱۳۰۸

هـ.ش)..... ۱۹۶

- به قدرت رسیدن رضا شاه و تأثیر سیاست وی بر تحولات سیاسی ایلات و عشایر در ایران..... ۱۹۷

- حکمرانی عباس خان امیر مخصوص بر ایل کلهر و جنگ با والی پشتکوه..... ۲۰۲

- تحریکات (شورش) عباس خان علیه حکومت رضا شاه و دستگیری وی، ۱۳۰۸ هـ.ش..... ۲۰۶

فصل سوم: تحولات سیاسی ایل کلهر از دستگیری عباس خان (۱۳۰۸ ش) تا سقوط حکومت رضاشاه

(۱۳۲۰ ش)..... ۲۱۲

- به قدرت رسیدن علی آقا خان اعظمی در ایل کلهر..... ۲۱۳

- جنگ «رنو» در سال ۱۳۰۸ هـ.ش و نقش ایل کلهر در این جنگ..... ۲۱۶

- تحولات سیاسی ایل کلهر در شهریور ۱۳۲۰ هـ.ش و کشته شدن علی آقاخان اعظمی (۱۳۲۱ هـ.ش)..... ۲۲۰

۲۲۶	نتیجه
۲۳۲	پیوستها
۲۳۳	- فهرست منابع و مأخذ
۲۳۷	- شجره نامه خاندان داودیان
۲۳۸	- اسامی مصاحبه شدگان
۲۳۹	- نقشه ها
۲۴۴	- تصاویر شخصیت ها
۲۵۹	- اسناد و مدارک
	- چکیده انگلیسی

تا اواسط قرن بیستم بخش‌هایی از جمعیت ایران براساس طبیعت آن ساختار ایلی داشت، زیرا در مناطق مهمی از سرزمین ایران گروه‌های ایلی شناخته شده زندگی می‌کردند، در واقع مرزهای ایران و همسایگان محل سکونت گروه‌های ایلی بود، آذری‌ها، کردها، لرها، بختیاری‌ها، ترکمن‌ها، بلوچ‌ها، عرب‌ها در مناطق مختلف این سرزمین زندگی می‌کردند. تا قبل از این سنوات، در طول تاریخ، نظام ایلی توسط خاندانهای محلی حکومتگر اداره می‌شد، قبایل (ایل‌ها و طایفه‌های آنها) دارای روابط غالباً سیاسی بودند و اغلب سلسله‌های محلی دولتهای محلی در ایران بعد از اسلام را گروه‌های ایلی بنیان نهادند و سلسله‌های بزرگی چون غزنویان، سلجوقیان، صفویه، افشاریه، زندیه و قاجاریه را رهبران ایلی پایه‌گذاری کردند.

در برخی موارد اهمیت ایلات از آنجا نمودار می‌شد که دولتها خود، ایلاتی را به وجود می‌آوردند تا از طریق آنها بتوانند به اهداف خاص خود دست یابند و به ویژه میان دولتها و ایلات رقیب بتوانند توازن ایجاد کنند. واقعیت این است که هیچ ایلی در قرون اخیر وجود ندارد که کاملاً از تأثیرات دولت به دور مانده باشد، در واقع لازمه توجه به نقش ایلات در «ایجاد دولت» در خاورمیانه، توجه به این نکته است که دولت‌ها نیز در «ایجاد قدرت ایلات» و نیز نابودی قدرت آنها نقش داشته‌اند. قبایل شاهسون در آذربایجان و خمسه در جنوب ایران دو مصداق بارز در این زمینه‌اند، شاه عباس صفوی شاهسونها را به عنوان یک ایل خاص و وفادار به شخص خود و سلسله صفویه به وجود آورد قاجارها «خمسه» را از اتحاد پنج ایل در مقابل بزرگ ایل قشقایی به وجود آوردند.

علاوه بر اینها در رابطه با نقش ایلات در دوره معاصر، می‌توان گفت که پادشاهان صفوی هسته اصلی قشون خود را از هفت ایل بزرگ تشکیل دادند و رؤسای آنها جایگاه والا داشته‌اند، نادرشاه افشار در تمام لشکرکی‌های خود، از همکاری نیروهای ایل و رؤسای آنها در جنگها بهره‌مند بود، کریم خان زند که خود کُرد بود و پس از سلسله افشاریه پادشاه ایران شد، قدرت خود را بر پایه نیروهای موجود در قبایل استوار ساخته بود، آقا محمدخان قاجار بنیانگذار سلسله قاجار نیز نیروهای ایلی را وارد ارتش و قشون خود کرده بود فتح‌علیشاه قاجار، شبکه‌ای از وابستگی‌های خویشاوندی از طریق ازدواج با دختران رؤسای ایلات برقرار کرده بود تا خانواده خود را با خانواده رؤسای ایلات بزرگ و مهم پیوند دهد.

از دیگر نقش عمده‌ی ایلات می‌توان گفت ایلات در واقع نماینده جامعه خود نزد دولت بودند. از نظر تاریخی، گروه‌های ایلی با جمع‌آوری مالیات‌های سرانه و تدارک نیروهای نظامی در استحکام دولت و دفاع از کشور در برابر تهدیدات خارجی مشارکت می‌کردند، کمک مالی به دولت وظیفه مهم آن دسته از رؤسای ایلات بود که به عنوان رهبر گروه‌های خود به رسمیت شناخته شده بودند، در واقع [تا] ظهور دولت مدرن پهلوی، اغلب سلاطین ایران

ترجیح می دادند برای انجام وظایف نظامی اداری، به جای صرف هزینه های هنگفت جهت تشکیل ارتش منظم و برقراری نظام متمرکز به کمک رؤسای ایلات تکیه کنند. این روند قدرت ایلات و عشایر ادامه داشت، تا با روی کار آمدن رضاشاه بنیانگذار سلسله پهلوی، این الگوی رابطه دولت با ایلات تغییر یافت، دولت مدرن پهلوی با دولت های ما قبل خود، صفوی، افشاریه، زند و قاجاریه تفاوت داشت، اساس نیت رضاشاه نابودی قدرت رؤسای ایلات، اسکان اجباری عشایر و خلع سلاح نیروهای ایلی بود.

با این وجود باید اذعان نمود، که این میزان نقش در میان ایلات و عشایر مختلف، نسبت به دولت مرکزی و فعالیت آنها در مسائل سیاسی و قدرت گیری، تحت تأثیر عوامل متعدد همواره یکسان نبود و بعضاً کم یا زیاد می شد. مثلاً قبایل یا ایلات کُرد، مانند دیگر ایلات و عشایر ایران همواره زندگی ایلی و طایفه ای داشتند، اما در دست یابی به حکومت نسبت به دیگر ایلات و عشایر مانند، ترکان موفقیت کمتری داشته اند، و شاید همین موضوع سبب شده، که ایلات کُرد بیشتر از سایر قبایل معترض دولت های وقت بوده اند، با این وجود ایلات کُرد، همیشه حیات جمعی داشته و در قالب های کوچکتر مانند، خانواده، تیره، طایفه و سرانجام ایل از یک روح جمعی و تعصب قومی بیشتری برخوردار بوده اند و با اعتنا به تربیت های رزمی و ماجرا جویانه که از خصیصه های دائمی آنها بود، بالقوه حرکت های نظامی و سیاسی سریعی را در شرایط خاص انجام داده اند و در کشمکشهای تاریخ کشور همیشه وزنه سنگین و در واقع تعیین کننده ای بوده اند، بویژه در نگهداری و حفظ مرزها نقش اساسی داشته اند، و این موضوع مدیون روح انضباط پذیری ایلاتی و اطاعت بی چون و چرای آنها از اوامر فرماندهان خودی از نظام سلسله مراتب ایلی که شامل (کدخدا، کلانتر، ایلیخان) میشد، بوده است. کردها همواره در طول تاریخ ایران بویژه در دوره معاصر دارای ایلات متعدد بوده که خانواده های حکومتگر بر آنها حکمرانی نموده اند.

یکی از بزرگترین ایلات کُرد، ایل کلهر است، که حوزه زیست این ایل در استان کرمانشاه و غرب ایران و در همسایگی کشور عراق واقع گردیده است، ایل کلهر همواره در تحولات سیاسی مملکت ایران نقش اساسی داشته است. در دوران معاصر ایل کلهر وارد تحولات سیاسی و تاریخی خود شد و به علت همجواری با دولت عثمانی از ابتدای دوران صفویه مورد توجه پادشاهان این سلسله قرار گرفت. و به تناوب آن در دوره افشاریه و زندیه، این ایل مورد توجه پادشاهان این سلسله ها قرار گرفت، اما روح اقتدار و حضور ایل کلهر در تحولات سیاسی برمی گردد به دوره قاجارها در ایران، کلهرها در آن زمان با داشتن ایلیخانان بزرگ، در صحنه سیاست ایران به رقابت با ایلات بزرگی همچون بختیارپها پرداختند، تا بلکه از این راه حکومت ایران را بدست بگیرند، و همین موضوع باعث گردید که در مقابل انقلاب مشروطه ایران قرار بگیرند، هر چند ایل کلهر از این رهگذر به نتیجه مطلوب و دلخواه نرسید و در نتیجه آن رهبران خود را از دست داد اما در تحولات سیاسی نظامی که بعد از جریان انقلاب مشروطه در ایران روی داد نقش مؤثری در منطقه ایفا

نمودند. و در مقابله با تهاجم قوای اشغالگر روسیه و انگلستان و فرانسه (متفقین) در جنگ اول جهانی و بیرون راندن آنها از سرزمین غرب ایران، توانستند کاستی خود را درباره برخوردهای خصمانه نسبت به انقلاب مشروطه جبران نمایند.

ایل کلهرها در جریان کودتای سیاه ۱۲۹۹ هـ.ش در ایران، نقش مؤثری در منطقه داشتند، هر چند برخی از رهبران مقتدر ایل توسط توطئه های رضاشاه کشته و برخی دیگر مدتها در زندان قصر قجر در تهران توسط رضاشاه در حبس گرفتار شدند، اما سواران زبده کلهری در این ایام (دوران حکومت رضاشاه) باز در صحنه های سیاسی و نظامی منطقه حضور فعال و مستمر داشته و در حفظ و نگهداری از مرزهای غربی در ایران از هیچ گونه کوششی دریغ نورزیدند.

پژوهش حاضر به بررسی تاریخ تحولات سیاسی ایل کلهر از ابتدای دوران قاجار تا پایان حکومت رضاشاه در ایران می پردازد. در این پژوهش، ضمن بررسی کوتاهی از کلیات پیشینه تاریخی گرد و پیشینه تاریخی استان کرمانشاه و شهرستان گیلانغرب، که مرکز هسته اصلی ایل کلهر می باشند، به طور اخص، تحولات سیاسی ایل کلهر را از ابتدای دوران قاجار بررسی نموده و پس از بررسی نقش ایل کلهر در تحولات مشروطه و اتفاقات بعدآن، وقایع جنگ جهانی اول و تاثیر این جنگ در میان ایل کلهر و سایر ایلات منطقه بررسی می نماید. بدنبال آن حوادث و تحولات کودتای ۱۲۹۹.ش و به قدرت رسیدن رضاخان و موقعیت ایل کلهر را در آن شرایط و در طول دوره پهلوی اول تا ۲۵ شهریور ۱۳۲۰.ش و سقوط حکومت رضاشاه مورد بررسی قرار می دهد.

در ابتدای سلسله قاجارها در ایران، خاندان حکومت گر در میان ایل کلهر، خاندان حاجی زادگان و یاوری بودند، اما طی سنوات ۱۲۹۶ هـ.ق و ۱۲۹۸ هـ.ق، قدرت سیاسی و حکومتی در میان ایل کلهر از خاندان حاجی زادگان به خاندان داودیانتقال یافت. خاندان داودیانت با به قدرت رسیدن داودخان در سال ۱۲۹۶ هـ.ق، حکمرانی خود را ابتدا بر طایفه خالدی [بزرگترین طایفه ایل کلهر] و کمی بعد بر تمام ایل کلهر آغاز نمودند. داودخان سهام الممالک تا دهه ۱۳۳۰ هـ.ق با اقتدار تمام رهبری و هدایت ایل کلهر را برعهده داشت. بعد از کشته شدن وی در جنگ با قوای دولتی در سال ۱۳۳۰ هـ.ق، فرزند وی سلیمان خان امیر اعظم به عنوان ایلخان کلهر انتخاب شد، هر چند وی اندکی بیش از یک دهه، با اقتدار تمام بر ایل کلهر حکمرانی نمود اما به علت اختلافات درون ایلی، این خاندان آن اقتدار و شکوهی که داودخان در ایل کلهر بوجود آورده بود، تا اندازه ای از دست داد، با این وجود، ایل کلهر از همان عظمت و اقتدار خود در میان ایلات منطقه برخوردار بود، بویژه حماسه آفرینی های سواران زبده ایل کلهر به رهبری عباس خان امیر مخصوص نوه داودخان، در جنگ با روسها، گاهی یادآور خاطرات دوران داودخان سهام الممالک بود. که در پژوهش ضمن بررسی

این اختلافات داخلی در میان ایل کلهر، حوادث و وقایع این ایام یعنی دوران جنگ جهانی اول و نقش ایل کلهر را در این تحولات مورد بررسی قرار گرفته است.

با کودتای سپاه ۱۲۹۹ هـ.ش و به قدرت رسیدن رضاخان در ایران، تحولات جدیدی در تمام ایلات و عشایر ایران آغاز گردید، پیامد این موضوع در میان ایل کلهر، ابتدا دستگیری سلیمان خان حکمران کلهر و برادر زاده اش عباس امیر مخصوص بود و در پی آن سلیمان خان امیر اعظم در سال ۱۳۰۱ هـ.ش ترور گردید. با کشته شدن سلیمان خان، برادرزاده اش عباس خان امیر مخصوص به حکمرانی ایل کلهر انتخاب گردید. دوران حکمرانی عباس خان در میان کلهر مصادف شد با پادشاهی رضاشاه در ایران وی در سال ۱۳۰۴ هـ.ش، سلسله پهلوی را در ایران بنیاد نهادند. در ادامه، پژوهش ضمن بررسی تحولات ایل کلهر در این زمان، به بررسی تحریکات عباس خان امیر مخصوص علیه حکومت رضاشاه پرداخته و بعد از دستگیری و زندانی نمودن عباس خان در سال ۱۳۰۸ هـ.ش، رضاشاه حکومت کلهر را به علی آقاخان اعظمی شخصی از کلهرها که غیر از خانواده داودیان بود واگذار نمود.

فصلهای پایانی پژوهش، دوران حکمرانی علی آقاخان اعظمی را بر ایل کلهر بررسی می نماید، در بررسی هر یک از این تحولات، تا جایی که مقدور بوده، سعی شده است از منابع و اسناد معتبر و نزدیک به زمان حادثه (خاطرات) و (سفرنامه ها) استفاده گردد. در غیر این صورت از تحقیقات جدید و حتی الامکان از اطلاعات مطلعین و معمرین استفاده بهینه گردیده است.

### پیشینه پژوهش

تاریخ تحولات سیاسی ایل کلهر در ادوار مختلف تاریخ ایران و بویژه در دوران معاصر به صورت جدی مورد پژوهش قرار نگرفته است، محدود تحقیقات که در زمینه مسائل مختلف ایل کلهر صورت گرفته، اختصاص دارد به بررسی تحولات اجتماعی، ادبی و فرهنگی ایل و مسائلی از قبیل آداب و رسوم ها، فرهنگها، ادبیات و واژه های محلی را مطرح و مورد بررسی قرار داده است. اگر از چند مقاله که در زمینه تاریخ تحولات سیاسی ایل کلهر که در مقطع مشروطیت کار شده در گذریم، واقعیت امر آن است که به کار جدی که در زمینه تاریخ تحولات سیاسی ایل کلهر که حاوی مسائل اصلی و اساسی و سیاسی نظامی ایل کلهر بوده و از جنبه های علمی و آکادمیک برخوردار باشد، برخورد نمی کنیم. روی هم رفته هر آنچه در مورد تدوین تاریخ سیاسی ایل کلهر صورت گرفته، قطعاً به صورت مسائل جزئی و در حاشیه و در لابلای مسائلی دیگر از قبیل مسائل اجتماعی، فرهنگی، ادبی، مطرح شده و مسلماً این موضوع سبب گردیده بسیاری از مهمترین تحولات سیاسی نظامی این ایل در پس پرده ابهام بماند.



این پژوهش در نظر دارد با تکیه بر متون معتبر، اسناد و مدارک کافی و بهره گیری از خاطرات معاصران حوادث، و با استفاده از اطلاعات مفید معمرین و مطلعین، تا حد امکان تلاش نماید، یک نگاه کلی به مسائل و تحولات صرفاً سیاسی و نظامی ایل کلهر در دو مقطع از تاریخ معاصر ایران، یعنی دوره قاجار و دوره پهلوی اول داشته باشد، اگر از برخی تعارف و تمجید در گذریم، حقیقتاً به نظر میرسد، در این تحقیق با اولین کار منسجمی روبرو می شویم که صرفاً حاوی تحولات سیاسی و نظامی ایل کلهر بوده و فاقد هر گونه مسائل جانبی دیگر می باشد. امید است مورد توجه قرار گیرد.

### محدوده موضوع

محدوده این پژوهش به طور اخص یک دوره ی ۱۴۷ ساله از تاریخ محلی غرب ایران را در بر می گیرد، که موضوع اصلی آن تحولات سیاسی ایل کلهر را از زمان به قدرت رسیدن آقا محمدخان قاجار از سال ۱۲۱۰ هـ.ق / ۱۱۷۳ ش / ۱۷۹۴ م تا زمان سقوط رضاشاه پهلوی ۱۳۵۷ ق / ۱۳۲۰ ش / ۱۹۴۱ م شامل می شود. در حقیقت این دوره ی ۱۴۷ ساله در برگیرنده تحولات سیاسی عظیم و مهمی در تاریخ معاصر ایران بویژه در غرب کشور، در طول دو سلسله قاجار و پهلوی اول بوده است، که به تبع آن در طول این سالها از تاریخ کشور، ایل بزرگ و غیور کلهر که مستقر در استان کرد نشین کرمانشاهان در غرب کشور هستند، قطعاً و یقیناً، نقش اساسی و کلیدی مهمی را در سیر این تحولات سیاسی نظامی کشور، در غرب ایران بر عهده داشته اند. به همین منظور و برای بر طرف نمودن برخی ابهامات تاریخی در میان ایل کلهر که تا کنون بدان پرداخته نشده و برای روشن نمودن گوشه ای از وقایع و تحولات سیاسی نظامی این ایل بزرگ در طول این ادوار، تلاش شده بررسی های قابل اعتنا و مستند و سودمندی صورت گیرد.

### مشکلات و محدودیت های پژوهش

در جریان این پژوهش مشکلات عمده و لاینحلی وجود نداشت، به عبارت دیگر پژوهش با مشکلات عمیق و نگران کننده ای که تحقیق را با دشواری و چالش عمده ای مواجه سازد، روبرو نشد. با این وجود، باز هیچ تحقیقاتی بطور مطلق عاری از مشکل نیست. اصلی ترین و جدی ترین مشکل در این پژوهش، گسترده بودن محدوده ی موضوع پژوهش مورد نظر بود. به لحاظ اینکه موضوع پژوهش در برگیرنده دو مقطع زمانی از تاریخ معاصر ایران بود، از این رو وقت و زمان زیادی می طلبید، از طرفی محدودیت زمانی تا اندازه ای سبب می شد که روند کار تا حدی با شتاب صورت گیرد. و از سوی دیگر مشکلات ناشی از رفت و آمد به مراکز کتابخانه ای و مراکز اسناد کشوری کمی بر این دشواری می افزود، زیرا تردد به شهرستانهایی که مرکز اصلی کتابهای دست اول (مرجع) و اسناد بودند علاوه بر تلف نمودن وقت ها و لحظه ها، متحمل هزینه های اقتصادی زیادی گردید. علاوه بر این مشکلات، مشکل جانبی دیگری که

تا اندازه ای ملموس بود، محدودیت در کار تحقیقات میدانی و مصاحبه ها بود. چون در منابع و متون مرجع کمتر به مسائل سیاسی ایل کلهر پرداخته شده بود، حداقل برای رفع این کاستی و برطرف نمودن برخی شئوئات، لازم بود تحقیقات میدانی بیشتری بکار گرفته شود، اما عدم همکاری خاندانهای حکومتگر کلهر و اعقاب آنها از دادن اطلاعات و اسناد و عدم همکاری لازم آنها در زمینه های دیگر، تا اندازه ای موضوع را با چالشی جزئی مواجه می ساخت. اعقاب داودیان تحت تأثیر اختلافات سابق در میان خانواده های خود، یا اکثر اوقات همکاری نمی کردند و یا متمایل بودند که به نفع گروهی و بر ضد گروه دیگر مطالب نوشته شود و این موضوع نیازمند توجه بهتر و دقت نظر بیشتر بود، تا موضوع از مسیر اصلی منحرف نشود، اصولاً برای رفع این چالش جزئی، لازم بود که به معمرین و مطلعین و تعداد افراد بیشتری از این سنخ مراجعه شود، که این موضوع تا حد زیادی مؤثر واقع شد، و خودبخود چالش را پوشش داد و موجب گردید تا بعد از هفده ما تلاش مستمر مطالب این پژوهش گردآوری و تدوین گردد و در حد امکان از خطا در آن جلوگیری بعمل آید.

## روش تحقیق و پژوهش

روش بکار برده شده در این پژوهش، روش تاریخی می باشد، که در آن با مشاهده غیر مستقیم و با تکیه بر اسناد و مدارک کافی و منابع تاریخی و برخی شواهد به تجزیه و تحلیل حوادث و تحولات پرداخته شده است. بدیهی است که ابزار مورد نیاز برای این کار همان استفاده از اسناد و مدارک و متون تاریخی معتبر می باشد. برای آنکه تصویر واضح و مبتنی بر واقعیت از اسناد و متون مذکور در مورد تاریخ ایل کلهر در دوره های مورد نظر ارائه شود، تا حد امکان از تحقیقات میدانی و نظرات معمرین و مطلعین و مقایسه شواهد و نظرات آنها با هم بهره گیری شده است.

## طرح کار

منظور از طرح کار در این پژوهش سازماندهی و عنوان بندی دقیق از موضوع پژوهشی براساس ترتیب سنوات تاریخی، جهت فهم دقیق و بهتر مطالب پژوهشی می باشد. عنوان بندی و فهرست بخش ها و فصل ها و زیرفصل های [قسمت های] این پژوهش، به شرح ذیل می باشد:

این پژوهش در چهار بخش با فصلها و زیر فصلهای متعدد، تنظیم شده است. بخش اول با موضوع کلیات در سه فصل مدون شده، که فصل اول به واسطه اینکه ایل کلهر از نژاد کرد بوده و در استان کرمانشاه و شهرستان گیلانغرب و بخش های اطراف آن مقیم هستند، در چند قسمت (زیرفصل) به بررسی کلیاتی در این زمینه پرداخته شده است. فصل دوم از بخش اول، با چند زیر فصل در بر گیرنده کلیاتی در باب وجه تسمیه، پیشینه و قلمرو و طوایف و تیره های ایل کلهر می

باشد. فصل سوم از بخش اول، به جهت فراهم نمودن بستر مناسب برای فهم دقیق تحولات ایل کلهر در دوره قاجاریه و پهلوی اول که موضوع اصلی تحقیق می باشد، در چند قسمت به کلیاتی در باب اوضاع سیاسی ایل کلهر در زمانهای صفویه، افشاریه و زندیه پرداخته شده است.

بخش دوم، تاریخچه ایل کلهر را در سه فصل تا پایان ایلخانی داودخان تا اوایل سال ۱۳۳۰ هـ.ق/۱۲۹۱ هـ.ش/۱۹۱۲م، یعنی کمی بعد از سقوط حکومت محمدعلیشاه قاجار مورد بررسی قرار می دهد، این دوران از تاریخ معاصر ایران به علت وقوع انقلاب مشروطه و حوادث پس از آن مقطع حساسی در تاریخ تحولات سیاسی ایل کلهر بشمار می آید، زیرا در این شرایط حساس رؤسای ایل کلهر و طوایف آن توانستند مردانی به خوبی مسلح و معمولاً سرسپرده را بسیج نموده و در مقابل حکومت مشروطه قرار بگیرد، عنصر فعال و درجه یک این دوران از تاریخ ایل کلهر داودخان سهام الممالک است که وی و سواران زبده ایل کلهر از عناصر کلیدی و فعالیت های ضد مشروطه خواهی در شورشهای مکرر سالارالدوله قاجار علیه انقلاب مشروطه بودند، لذا این سه فصل با قسمتهای متعدد آن، با کشته شدن داودخان در ۷ خرداد ۱۲۹۱ ش برابر با ۱۱ جمادی الثانی ۱۳۳۰ هـ.ق برابر با ۲۹ مه ۱۹۱۲ پایان می یابد.

بخش سوم از پژوهش به تحولات سیاسی ایل کلهر بعد از ماجرای کشته شدن داودخان و به قدرت رسیدن سلیمان خان امیر اعظم ایل کلهر و تقریباً به جریانهای سیاسی ایل کلهر را در دوره ی پادشاهی احمدشاه قاجار می پردازد و تا به قدرت رسیدن رضاشاه در ایران تحولات سیاسی غرب و ایل کلهر را پی گیری می نماید، این بخش شامل ۳ فصل با موضوعات متعدد می باشد. عمده توضیحات این فصول، علاوه بر بررسی تحولات سیاسی ایل کلهر در دوره سلیمان خان، نقش اساسی ایل کلهر را در تحولات سیاسی غرب در جریان جنگ جهانی اول را بررسی می نماید. کلهرها در جریان جنگ جهانی اول در غرب ایران نقش مؤثر و چشم گیری داشتند، خصوصاً همکاری و همسویی آنها با دولت موقت ملی به رهبری نظام السلطنه مافی در کرمانشاه و همکاری آنها در توافقات متعدد با دولت آلمان و عثمانی در جنگ با متجاوزین روسیه و انگلیس عمده مطالب این فصول با زیر فصلهای متعدد آن می باشد. بخش سوم این پژوهش، با صلح ایل کلهر و سایر ایلات منطقه با روسها و جنگ ایل کلهر با ایل سنجایی به پایان می رسد.

بخش چهارم پژوهش، ساختار سیاسی و نظامی ایل کلهر را از کودتای ۱۲۹۹ هـ.ش (کودتای سیاه) تا سقوط حکومت رضاشاه در ۲۵ شهریور ۱۳۲۰ هـ.ش، در سه فصل با زیر فصل ها [قسمت های] متعدد مورد بررسی و پژوهش قرار می دهد. در فصل اول بخش چهارم، تلاش شده علاوه بر چگونگی بقدرت رسیدن رضا شاه و تاثیر او در روند تحولات سیاسی در میان ایلات و عشایر، به برخی از اقدامات وی در میان ایل کلهر و نقش او در ترور سلیمان خان اشاره گردد. فصل دوم از بخش چهارم، به عمده ترین تحولات سیاسی نظامی ایل کلهر در زمان به قدرت رسیدن عباس خان و همچنین تحریکات (شورش) وی، و سپس دستگیری و زندانی شدن او و دیگر سرداران ایل کلهر توسط رضاشاه، و

چگونگی بقدرت رسیدن علی آقا خان اعظمی اختصاص دارد، فصل آخر از بخش چهارم، به بررسی تحولات سیاسی نظامی ایل کلهر در دوره علی آقا خان اعظمی می پردازد. با سقوط حکومت رضاشاه در شهریور ۱۳۲۰ هـ ش و کشته شدن اعظمی در خرداد ماه ۱۳۲۱ هـ ش، مطالب این پژوهش به پایان می رسد.